

January 20, 1997, p. B1.

2. Galloway R. A., & Sutton J. P. (1995). Home schooled and conventionally schooled high school graduates: A comparison of aptitude for and achievement in college English. *Home School Researcher*, 11 (1), 1-9.
3. Galloway R. A. (1995). Home schooled adults: Are they ready for college? ED384297.
3. Hancock L., French R. The Dawn of Online Home Schooling, *Newsweek*, October, 10, 1994, p. 67.
4. Healy Y. At Home at School, *Irish Times*, April 4, 1995, p. 2.
5. Hong P.Y. Home-Schooled Christian Teenagers Tout Advantage of Their Lifestyle, *Washington Post*, October 16, 1994, p. B1.
6. Stecklow S. Live and Learn/Fed Up with Schools, More Parents turn to Teaching at Home, *Wall Street Journal*, May 10, 1994, p. 1.

Міщенко Наталія Василівна – викладач кафедри англійської мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Черновецький В.В.

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИХОВАННІ „ДОБРОПОРЯДНИХ ГРОМАДЯН” У ШКОЛАХ США

Є.О. Барилко

У статті розглядаються тенденції у вихованні „добропорядних громадян” у школах США.

В статье рассматриваются тенденции в воспитании „добропорядочных граждан” в школах США.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями

Майбутнє української нації, її інтеграція у європейський та світовий економічний та культурний простір значною мірою залежать від рівня духовної культури молодого покоління. Проте у шкільній практиці можна спостерігати розбіжності між знаннями учнів моральних норм і принципів та їхньою реальною поведінкою. У зв'язку з цим згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, „Національною програмою патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства” пріоритетними завданнями є гуманізація та гуманітаризація системи освіти, що покликана сприяти вихованню духовності та підвищенню моральної та громадянської культури підростаючого покоління [2]. Українське суспільство має гостру потребу в підвищенні ефективності вітчизняної системи морального та громадянського виховання. Досвід розвинених країн у цьому сенсі має сприяти ефективному розв'язанню цієї педагогічної проблеми в Україні. Оскільки Сполучені Штати Америки відіграють надзвичайно важливу роль у глобальному масштабі не тільки в сфері економіки, але й в освітній галузі, то вивчення та осмислення досвіду американських педагогів у громадянському та моральному вихованні учнівської молоді сприятиме подальшому його вдосконаленню у вітчизняній школі.

Як відомо, американська педагогіка відзначається своєю практичною спрямованістю та експериментальною базою. У багатьох американських школах накопичено цікавий у педагогічному відношенні досвід морального та громадянського виховання учнів, що базується на таких основних принципах американського суспільства, як повага до особистості, її прав і свобод, її самостійного і вільного вибору, індивідуалізм, вільний саморозвиток тощо. Заслуговує на увагу американський досвід організації морального виховання в школах, полікультурне виховання, співвідношення морального та громадянського виховання. Тому врахування багаторічного досвіду практичної реалізації принципів демократії і гуманізму у вихованні учнів у цілому та „добропорядних громадян” у школах США зокрема має важливе значення для процесу гуманізації й демократизації освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Проблематика морального та громадянського виховання в педагогіці США досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, історичний розвиток поглядів на моральне виховання у педагогіці США представлено в дослідженнях Л. Гончарова, А. Джуринського, Г. Дмитрієва, В. Жуковського, В. Кравця, Т. Левченко, О. Панасенко, Н. Юсуфбекової та ін. Філософські засади зарубіжних теорій морального виховання розкрито в роботах Б. Вульфсона, З. Малькової, К. Шварцман та ін. Стан моральності підлітків у США та системи цінностей американського суспільства розглядали такі педагоги, як О. Боровікова, В. Веселова, В. Жуковський, М. Красовицький, З. Малькова. Практиці морального виховання підлітків у школах США присвячено роботи М. Красовицького і З. Малькової.

Проблеми морального виховання в теорії і практиці розвитку системи освіти США розглядаються в роботах провідних американських науковців: Дж. Дьюї, Ф. Пауера, Е. Хігінс, Л. Кольберга, Т. Лікона, М. Берковітца, К. Райана, В. Хьюїтта, Н. Віллард, Л. Нуччі, Е.Тюріела та ін.

Теоретичні засади громадянського виховання в США розкрито у працях Д. Брікера, Дж. Бьорстін, Дж. та Ел. Джиареллі, Дж. Кель, Д. Уоррена, Дж. Ковалескі. Н. Ні та С. Хіллігус вивчали проблеми впливу деяких особистісних якостей на громадянську самосвідомість індивіда. Аспекти практичного здійснення громадянського виховання в США висвітлюються в працях Ф. Хансен, Д. Саффелла, К. Кей. Вивченням проблеми громадянського виховання займаються і вітчизняні педагоги: М. Боришевський, І. Гараненко, С. Рябов, О. Сухомлинська та ін.

Значний інтерес для нашого дослідження становлять праці авторів основних концепцій виховання, зокрема концепції “виховання характеру” (Дж. Беннінг, Д. Віадеро, І. Вінн, В. Гатчінз), у яких розкриваються особливості їхніх підходів.

Слід відзначити також численні праці Я. Бельмаз, В. Жуковського, А. Джуринського, Л. Довгань, В. Пилиповського, В. Червонецького, присвячені аналізу основних концепцій виховання в американській школі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Аналіз психолого-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень свідчить про значний інтерес науковців до досягнень американської педагогіки. Водночас можна констатувати, що теоретичні підходи до патріотичного виховання молоді, обґрунтовані у сучасній

педагогічній науці США, вивчені поки що недостатньо. Існує необхідність, зокрема, в систематизації та порівняльному аналізі концепцій морального виховання, з'ясуванні тенденцій у вихованні „добропорядних громадян” у школах США, обґрунтуванні методичних шляхів адаптації та застосування концептуальних підходів до морального та громадянського виховання учнів, розроблених педагогічною наукою США, у вітчизняній системі освіти.

Проаналізувавши наукові дослідження вищенаведених вчених, ми дійшли висновку щодо необхідності зосередити увагу на вивченні тенденцій у вихованні „добропорядних громадян” у школах США.

Формування цілей статті (постанова завдання)

Мета статті полягає у висвітленні тенденцій виховання „добропорядних громадян” у школах США.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

У 1990-х роках в американській школі розпочався рух на підтримку концепції “виховання характеру”. Дані про кількість шкіл, які на початку 1990-го року підтримували програми виховання характеру, відсутні, однак важливі зміни такі відбувалися. У липні 1992-го року Інститут етики Джозефсона (Josephson Institute of Ethics) провів зустріч за “круглим столом” за участі понад 30 керівників освіти, які представляли управління освіти різних штатів, учительські спілки, університети, центри етики та багато інших організацій. Це неоднорідне зібрання освітян прийняло декларацію щодо виховання характеру (The Aspen Declaration of Character Education) і виробило 8 принципів, якими необхідно керуватися у цій справі. У березні 1993-го року було створено організацію “Партнерство для виховання характеру” (the Character Education Partnership) як національну коаліцію, завданням якої було надання пріоритетного значення розвитку характеру підростаючого покоління в американському суспільстві. Серед членів цієї організації були представники бізнесу, уряду, молоді, а також батьки, релігійні діячі і співробітники засобів масової інформації. Упродовж двох років було опубліковано низку статей та монографій, зокрема “Мораль, характер, громадянська освіта в середній школі”[1]. Актуальність виховання характеру в американській школі на початку 1990-х років була обумовлена низкою причин. Однією з них Т. Ліккона називає зниження громадянської відповідальності[5]. Дорослим, зауважує вчений, слід

навчати дітей таким якостям, як повага, відповідальність, правдивість, справедливість, турбота, громадська доброчесність, і переконувати їх у тому, що ці цінності не є просто суб'єктивним уподобанням певних людей, а мають об'єктивне значення, є вимогою колективної свідомості американських громадян. Такі цінності підтверджують людську гідність, сприяють розвитку особистості, індивідуальній і колективній доброчесності й допомагають захищати її права. Вони визначають відповідальність американців у сфері демократії, визнаються цивілізованими народами і вивчаються всіма освіченими людьми. Усвідомлення цього широкою громадськістю спонукало до визнання, що було б великою помилкою не прищеплювати американським дітям цих ключових етичних цінностей[5].

Впровадження у життя програми виховання характеру, як відмічають американські педагоги, має ґрунтуватися на певній теоретико-методологічній базі, яка передусім має визначити, що таке добрий характер і як його формувати в молоді. Автори програми відзначали, що характер має включати у себе когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Добрий характер складається зі знання норм і правил гарної поведінки, бажання творити добро і намагання робити добрі справи. Що ж стосується високих моральних цінностей, які Програма виховання характеру має на меті прищепити американським школярам, то це – свобода, демократія, права людини, толерантність (расова і національна). Особливий акцент робиться також на таких цінностях, як повага, турбота, відповідальність та довіра. Автори Програми виховання характеру орієнтуються на такі напрями в сучасній американській філософії, психології та педагогіці, що виступають проти абсолютизації цінностей і розглядають їх відповідно до вимог часу.

У цьому плані характерною є декларація “Освіта 2000” (Education 2000) групи американських педагогів, що об'єдналися в “Глобальний альянс трансформації освіти”[1]. Автори декларації, зокрема, підкреслюють необхідність прищеплювати молоді, яка вступила у XXI століття, якості, необхідні для самоідентифікації з глобальною спільнотою та відчуття глобальної громадянськості. Під глобальною громадянськістю вони розуміють виховання в людини здатності взаємодіяти з представниками інших культур, світоглядів та релігій задля забезпечення миру, стабільності, безпеки і процвітання людства. Планетарна грамотність, на їхню думку, має інтегрувати в себе елементи

освіти і моральних цінностей. Освіта має культивувати у юнацтва повагу до людини, до кожної особистості окремо, до життя у всіх його видах і формах. Виходячи із загальної концепції характеру, автори Декларації пропонують конкретний підхід до його формування. Він насамперед має врахувати, якою мірою специфічне життя школи, традиції впливають на цінності, що формують характер учнів. Далі слід планувати, яким чином використовувати усі фази шкільного життя як бажані засоби розвитку характеру.

Особливо багато тут залежить від учителя. Запроваджуючи нові методи виховання як у класі, так і поза його межами, учителі використовували різноманітні можливості, щоб помістити учнів у необхідні соціальні умови, покликані сприяти їхньому моральному розвитку. Орієнтуючись на скаутів, реформатори особливого значення надавали молодіжним клубам, які створювалися у класах. Вступаючи у такі клуби, учні приймали “конституції”, затверджували кадастр чеснот і клялися дотримуватися ощадливості, працьовитості, чесності та відданості. Так, в одному з класів у м. Нортфолку, штат Вірджинія, було розроблено конституцію “Ліги енергійних громадян”, метою якої стало “створення кращої системи спільної праці, розробка кращих законів, здійснення кращої організації і виховання кращих громадян-патріотів”. Передбачалося також, що учні класу стануть “хорошим прикладом молодшим учням школи, навчаючи їх бути добрими і справедливими у стосунках між собою” [1, 104].

У 1990-х роках концепція “формування характеру” мала підтримку широкого кола педагогів, проте, природно, у неї були й опоненти. Один з таких критиків – А.Локвуд (Lockwood A.L.), наприклад, стверджував, що концепція “виховання характеру” розв’язує лише частину складного комплексу проблем і нереально чекати від неї стовідсоткового вирішення [1, 100].

Послідовники концепції „Виховання характеру” прагнуть забезпечити навчально-виховний процес у школі належними навчально-методичними посібниками. Один із таких посібників належить С. Седлоу [1]. Посібник складається з уроків, кожен з яких присвячений вихованню певної риси характеру: поваги, терпіння, точності, правдивості, слухняності, толерантності тощо. Кожен урок складається з оповідання, що кореспондує з темою уроку, та завдань, які складаються із запитань, ситуацій, тем для написання творів-роздумів тощо.

Отже, шкільна реформа 1990-х років, на переконання багатьох педагогів, була спрямована на формування характеру учнів, вона допомогла підвищити увагу до найбільш шановних чеснот в американському суспільстві, виховуючи у молодого покоління самоповагу, стриманість, повагу до інших людей, гуманність, гідність, свободу, соціальну й економічну справедливість, толерантність. Будь-які соціальні винаходи або зміни в структурі уряду, якими б привабливими вони не здавалися, не в змозі створити доброго і надійного суспільства, якщо відсутні чесність, чистота й самодисципліна. Разом з тим ці педагоги не пропонують ніяких педагогічних інновацій, а лише пропонують повернутись до старих традицій виховання.

Особливістю американського суспільства є культурний плюралізм, який пов'язаний з проблемою визначення цінностей. Саме усвідомлення різноманітності світу і взаємозв'язку та взаємодії різних культур і стало тим ґрунтом, на якому базується концепція полікультурного виховання. Вона активно розробляється як відповідь на демографічні й соціальні особливості США. Потрібно відзначити, що елементи цієї концепції виникли ще у 60-70-ті рр. ХХ століття під назвою „багатоетнічна освіта”, але концептуальне оформлення полікультурної (багатокультурної) освіти склалося на початку 1990-х років. Проте навіть сьогодні існує широке коло питань, навколо яких ведуться дискусії. Але представники цього напрямку, такі, як К. Беннетт, Дж. Бенкс, Д. Голлнік, К. Кембелл, С. Ньюто, Д. Садкер, М. Садкер, Т. Тідт, А. Тідт, Е.Р. Холлінс, Ф. Чінн та ін. єдині в тому, що метою полікультурної освіти є розробка освітніх політичних програм підготовки вчителів, змісту освіти, створення психологічного клімату та стосунків між всіма учасниками освітнього процесу на всіх його рівнях, коли будь-який учень незалежно від кольору шкіри, розрізу очей, етнічного походження, фізичних та розумових рис, статі, політичних, релігійних, класових і мовних відмінностей мав би усі необхідні можливості для свого інтелектуального, соціального і психологічного розвитку [3, с.108].

Полікультурне виховання не заперечує національне, а, навпаки, за цією концепцією, важливою умовою гуманістичного співіснування людей вважається глибоке знання своєї власної національної культури, але в той же час усвідомлення і розуміння традицій та культури інших народів. Полікультурна освіта ні в якому разі не ставить за мету об'єднання усіх в один етнос. Кожна людина наслідує норми, принципи, цінності тієї

національної культури, до якої вона належить, і в той же час поважає особливості інших культур.

У Законі „Національні цілі освіти – 2000” визначено вісім стратегічних цілей розвитку шкільної освіти. Серед них істотне місце посідають цілі, що зорієнтовані на вдосконалення системи виховання, з урахуванням змін в суспільстві [3, с.80]. Мета, „успіхи у навчанні та громадянському вихованні”, зобов’язує школу максимально розвивати розумові здібності учнів для того, щоб „вони були готові до відповідального виконання громадянських обов’язків”. У завданнях, що конкретизують цю мету, говориться: „Всі учні мають бути залучені до різних видів діяльності, котрі сприяють розвитку громадянських і патріотичних якостей, особистої відповідальності і бажання служити суспільству... всі учні повинні знати про різноманітність культурної спадщини країни” [3, с.80; 1, с.11]. Серед найвищих патріотичних якостей, які намагалися прищепити американським школярам, залишились: свобода, демократія, права людини, расова і національна толерантність. Особливої ваги набирало виховання у молоді поваги до людських відмінностей.

У 1996-му році в рамках однієї з освітянських асоціацій США було проведено опитування громадян щодо цілей і напрямів виховної роботи в американських школах. Респондентам було запропоновано перелік цілей, які вони мали оцінити за чотирибальною системою: “Дуже важливо”, “Важливо”, “Не дуже важливо”, “Зовсім неважливо”. У переліку з шести цілей майже 100% вказали як на “дуже важливо” і “важливо” – “виховання відповідальних громадян-патріотів” [1, с. 68]. Крім того, коли мова йшла про ідеали, втілення яких хотілося б бачити в наступних поколіннях, то 90% опитаних зійшлись на тому, що основними цінностями, що мають прищеплюватися в школі, є чесність, демократизм, позитивне ставлення до людей різних рас і національностей, сила духу і патріотизм.

Сьогодні виховання громадянина-патріота оголошено у США найважливішим державним завданням, тому його реалізацію покладено у систему фінансового, урядового, а також федерального, регіонального, місцевого та загальнонаціонального забезпечення і контролю. Було створено національну концепцію "За громадянське виховання". Її мета – виховання справжнього громадянина-патріота. В американських школах намагаються ретельно і вправно виконувати завдання цієї концепції,

використовуючи національну, регіональну та місцеву символіку (прапор, герб, гімн тощо). Американці впевнені, що без громадянського суспільства не може існувати демократичне суспільство. Тому у середніх школах вивчають спеціальні курси з виховання громадянськості й патріотизму, які допомагають виховувати громадянські та патріотичні якості в американських школярів.

Отже, існує чимало теорій-концепцій виховання, проте не існує єдиної теорії, але спостерігаються спроби створення програм, які б ґрунтувалися на декількох теоріях, використовуючи їхні найкращі надбання та досягнення. Одним з прикладів таких програм є „Проект розвитку дитини” (“Child Development Project”). ПРД був створений для того, щоб допомогти вчителям і батькам розвивати просоціальну поведінку дітей. Проект побудовано таким чином, щоб в процесі його реалізації здійснювався вплив на емоційну, пізнавальну і поведінкову сфери психіки учнів. Згідно з цим проектом існує 5 видів досвіду, які вважаються важливими для розвитку просоціальних орієнтацій дітей, зокрема: взаємини з дорослими формують ставлення дитини до навколишнього середовища, до своєї родини, до Батьківщини; діти схильні наслідувати дорослих, з якими у них позитивні стосунки; знайомство з соціальними звичаями і умовностями, а також зі всією мудрістю суспільства дорослих, держави в цілому[3, 68].

ПРД було розроблено як одну з освітніх програм, що дійсно працює (the Educational Programs That Work). Результати використання цієї програми на практиці показують, що школяри, які брали в ній участь, показують кращі когнітивні вміння та обирають доцільну стратегію вирішення соціальних проблем. Взагалі вони більш схильні до демократичних цінностей. Такі діти поділяють думку щодо віри у рівність усіх членів групи, у те, що всі члени групи мають право брати участь у обговоренні проблем, прийнятті рішень, діяльності. Вчителі вчать дітей, як бути чесними, турботливими і відповідальними, відданими своїй країні.

Проект розвитку дитини – це підхід реструктуризації школи, що прагне змінити викладання, навчання, шкільну організацію, шкільний клімат. Для учнів мета ПРД – допомогти школі стати спільнотою, в якій вони відчують, що про них турбуються, і де вони вчаться турбуватися про інших. Створення такого соціально-психологічного середовища має допомогти учням розвивати практичні вміння, необхідні для

продуктивного функціонування в суспільстві, формувати в них етичні та інтелектуальні поняття як запоруку гуманної і відповідальної поведінки. Для вчителів метою ПРД є створення такої школи, що стане поважною спільнотою, яка підтримує їхню подальшу освіту та забезпечує можливість для взаєморозуміння та співпраці. Водночас запропонована програма, звичайно, не є ідеальною і потребує серйозного допрацювання як в теоретичному, так і практичному планах.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Отже, американські педагоги докладають серйозні зусилля щодо вирішення важливих, на їхній погляд, проблем громадянського та морального виховання. Однією з них є винахід так званої гран-теорії, покликаної сприяти подоланню розбіжностей різних підходів до громадянського, патріотичного та духовно-морального виховання та найбільш ефективно використовувати теоретичні надбання, отримані в цій галузі шкільної освіти в США. Цікавим для подальшого дослідження може бути вивчення змісту, форм і методів виховання патріотичних якостей в учнів середніх шкіл США на уроках та у позаурочній діяльності.

Література

- 1.Красовицький М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки. / М.Ю.Красовицький // – К.: Пед. думка, 1998. – 160 с.
- 2.Національна доктрина розвитку освіти: Затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. №347 // Освіта. – 2002. – 24 квіт.-1 трав. (№26). – С.2-4.
- 3.Современные концепции воспитания и образования за рубежом / Хмель Г.А. – М.: МГИИЯ, 1985. – 203 с.
- 4.Kohlberg L. Moral stages and moralization. – / L. Kohlberg // . – New York: Winston, 1975. – 125 p.
- 5.Lickona T. Education for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility/ T.Lickona // – New York: Bantam Books, 1991. – 478 p.

В статье рассматриваются тенденции в воспитании „добропорядочных граждан” в школах США.

Барилко Є.О. – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Червонецький В.В.

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА ЗАСОБАМИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

С. М. Барилко

У статті розглядається проблема виховання творчої особистості майбутнього перекладача засобами зарубіжної літератури у позааудиторній роботі.

В статье рассматривается проблема воспитания творческой личности будущих переводчиков средствами зарубежной литературы во внеаудиторной работе

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

У новітніх концепціях виховання сучасної людини (Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція педагогічної освіти) одним із стратегічних завдань є створення сприятливого середовища для формування творчої особистості майбутнього фахівця, реалізації та самореалізації його природних задатків, здібностей і можливостей у навчально-виховному процесі. Такий гуманістичний підхід орієнтує на розвиток особистості, її цінності, особистісну свободу, самотворчість у всіх сферах діяльності. Отже, формування особистості, здатної до творчої діяльності, є актуальним завданням сучасної освіти.